

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Učiteljski studij

**RODITELJSKA UKLJUČENOST U ŠKOLOVANJE I ADOLESCENTSKE
VRŠNJAČKE ODNOSI**

Diplomski rad

Matea Anić

Mentorica: doc. dr. sc. Tena Velki

Osijek, 2017.

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Roditeljstvo u adolescenciji.....	1
1.2. Socio-emocionalni odnosi roditelja s adolescentima	2
1.3. Utjecaj i uključenost roditelja u školovanje djece	3
1.3.1. Utjecaj socioekonomskog statusa roditelja na školski uspjeh djece.....	3
1.3.2. Utjecaj obrazovanja roditelja na školski uspjeh djece	5
1.4. Utjecaj spola roditelja na socijalni razvoj i školski uspjeh djece	7
1.5. Utjecaj dobi roditelja na socijalni razvoj i školski uspjeh djece	8
1.6. Utjecaj i uključenost roditelja u adolescentske vršnjačke odnose	10
PROBLEMI	13
METODA	14
Sudionici.....	14
Mjerni instrumenti.....	14
Postupak prikupljanja podataka	15
REZULTATI	16
RASPRAVA.....	20
<i>Praktične implikacije i ograničenja istraživanja</i>	26
ZAKLJUČAK.....	27
LITERATURA	28

Naslov: Roditeljska uključenost u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose

SAŽETAK:

Osnovni cilj ovoga rada bio je ispitati postoje li dobne, spolne i razlike u socioekonomskom statusu roditelja, u odnosu na njihovu uključenost u djetetovo školovanje i adolescentske vršnjačke odnose.

U istraživanju je sudjelovalo 192 roditelja (25% očeva i 75% majki) adolescenata prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda iz sedam srednjih škola s područja Slavonije. Prosječna dob roditelja bila je 45,28 godina (sd=6,03), a raspon dobi roditelja od 33 do 65 godina. Roditelji su ispunili Upitnik Socioekonomskog statusa obitelji (SES; Velki, 2012), Skalu roditeljske uključenosti u obrazovanje djeteta (RUOD; Velki, 2012) i Upitnik roditeljskog poznavanja djetetovih vršnjaka (RPDV; Velki, 2012).

Dobiveni rezultati pokazuju da se roditelji, s obzirom na njihov spol, ne razlikuju u uključenosti u djetetovo školovanje; ali da majke bolje poznaju djetetove vršnjake od očeva. Također, roditelji različite dobi podjednako su uključeni u djetetovo školovanje kao i u adolescentske vršnjačke odnose. Rezultati ovog istraživanja također ukazuju da ne postoji ni razlika u uključenosti roditelja u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose s obzirom na njihov socioekonomski status.

Ključne riječi:

adolescenti, uključenost roditelja, školovanje, vršnjački odnosi

Title: Parental Involvement in Education and Adolescent Peer Relations

ABSTRACT:

Basic goal of this study was to examine age, gender and socioeconomic differences between parents, in relation to their involvement in childhood education and adolescent peer relationships.

The study included 192 parents (25% fathers and 75% mothers) of adolescents of first, second, third and fourth grade from the seven secondary schools in Slavonia. Average age of parents was 45.28 years (sd = 6.03) and age ranged from 33 to 65 years. Parents completed the Socioeconomic Status Family Questionnaire (SES; Velki, 2012), the Scale of Parental Inclusion in Child's Education (RUOD; Velki, 2012) and Questionnaire on Parental Knowledge of a Child (RPDV; Velki, 2012).

The obtained results show that parents do not differ in involvement in child's education, regarding gender; but that mothers are better acquainted with child's peers than fathers. Also, parents of different ages are equally involved in childhood education as well as adolescent peer relationships. The results of this research indicate that there is no difference in involvement of parents in schooling and adolescent peer relations, due to socioeconomic status.

Key words:

adolescent, parental involvement, education, peer relation

1. Uvod

Termin adolescencija potječe od latinske riječi *adolescere*, što u prijevodu znači rasti prema zrelosti (Lacković-Grgin, 2006). To je period između djetinjstva i odrasle dobi, koji ne treba shvaćati samo kao dobnu kategoriju, već i kao period razvoja, kojeg karakteriziraju psihološke osobitosti, što adolescenciju razlikuje od ostalih životnih perioda (Lacković-Grgin, 2006). U relativno kratkom razdoblju adolescent mora ispuniti vlastita i tuđa očekivanja na poljima efikasnosti, rada i stvaranja, a da pritom ne preskoči nijednu stepenicu u svom socijalnom razvoju (Graovac, 2010). Također, treba se mirno odvojiti od roditelja i obitelji te se usmjeriti na neovisne, nove, za obje strane zadovoljavajuće odnose (Graovac, 2010). Roditelji adolescenata i njihovi vršnjaci, suputnici su adolescenata na njihovom putu odrastanja, iz čega proizlazi činjenica da se adolescencija ne događa samo adolescentima, već i njihovim roditeljima (Graovac, 2010).

1.1. Roditeljstvo u adolescenciji

Pojam roditeljstva, kao prvo označava odluku i volju za djecom, prihvaćanje i preuzimanje roditeljske uloge; kao drugo, rađanje djece, njihovu zaštitu i brigu za njihov život i razvoj; a kao treće, sve namjerne postupke i aktivnosti koje roditelj provodi da bi osigurao sve ciljeve (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Roditeljstvo, odgojni postupci i stil uvelike utječu na razvojne rezultate djeteta, što su pokazala i istraživanja. U odnosu roditelji-djeca vrijedi recipročan odnos, u kojem svojim temperamentom i spremnošću prihvaćanja roditeljskog utjecaja, djeca utječu na roditelje i „socijaliziraju ih“, a takav recipročan utjecaj osobito je izražen pri iskazivanju djetetove slabe spremnosti da bude socijalizirano u doba adolescencije. Adelson i Doehrman (1980; prema Lacković-Grgin, 2006) naglasili su Blosov najveći doprinos psihologiji adolescencije zbog postavljanja teme odnosa adolescenata i roditelja u središte pozornosti i spoznaje tog odnosa kao konstitutivne osnovice adolescentnog razvoja. Tijekom adolescencije, obiteljski odnosi se mijenjaju, a promjene koje iz njih proizlaze imaju značajan utjecaj na velik broj područja razvoja mladih (Lacković-Grgin, 2006). Prilikom proučavanja odnosa roditelja i

adolescenata te njihovih važnosti u razvoju, polazilo se od općeg društvenog stava o roditeljima kao glavnom faktoru socijalizacije, koja se odnosi na razvoj ličnosti i relevantnog društvenog ponašanja (Lacković-Grgin, 2006).

1.2. Socio-emocionalni odnosi roditelja s adolescentima

Životni ciljevi i vrijednosti izgrađuju se upravo u razdoblju adolescencije (Delle Fave, 2000; prema Mavar, 2012). Tijekom razdoblja adolescencije adolescent teži k osamostaljenju od roditelja te prema razvoju vlastitog identiteta (Mavar, 2012). To razdoblje života razvija osjećaje pripadnosti, osoba se želi iskazati na bilo kakav način, neovisno je li on negativan, a mnogi adolescenti žele žrtvovati i osobne interese, ukoliko je to zahtjev vršnjačke skupine (Mavar, 2012). U ovo doba mirni odnosi roditelja i mladih se mogu lako pogoršati, no unatoč tome ne dolazi do dramatičnog prekida komunikacije, što je vidljivo i u brojnim istraživanjima, koja pokazuju da je adolescentima jako stalo do kvalitetnih odnosa s roditeljima, od kojih očekuju razumijevanje i srdačnost (Lacković-Grgin, 2006). Slovenski adolescenti više očekuju i traže od roditelja, usporedivši ih s američkim adolescentima toga doba. Tap (1977; prema Lacković-Grgić, 2006) nalazi da francuski srednjoškolci, polaznici gimnazija, različito preferiraju kvalitete majke, s obzirom na spol; djevojkama je važnije povjerenje, razumijevanje i prijateljstvo; dok mladići preferiraju ljubav, nježnost i odanost; od očeva žele i očekuju pravičnost, autoritet i rad. Ispitujući hrvatske adolescente, dobiveni su rezultati koji nalažu da oni preferiraju sljedeće majčine kvalitete: razumijevanje, povjerenje, nježnost i brižnost (Lacković-Grgin, 2006). Naši adolescenti, zajedno sa svojim majkama slično su vrjednovali majčine najvažnije kvalitete, smatrali su da je poželjna majčina ekspresivna funkcija, odnosno da ona treba biti „stručnjak za odnose“. Uspoređujući navedene preferencije kvalitete roditelja adolescenata, očito je da bez obzira na društveno uređenje ili različite kulture, mladi preferiraju kvalitete koje pružaju emocionalnost na visokom stupnju u odnosu s roditeljima. Chen i Kaplan (2001; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) za postizanje željenih odgojnih ciljeva u adolescenciji predlažu nekoliko neizostavnih oblika roditeljskog ponašanja: komunikacija, nadzor, uključenost u školsko učenje, disciplina te iskazivanje međusobne

ljubavi i poštovanja. Navedeni oblici ponašanja roditelja nužni su za osiguranje uspješnosti u školi u doba adolescencije, bolji učenici kažu da im njihovi roditelji pružaju veću podršku (Brajša-Žganec, Raboteg-Šarić i Franc, 2000), ali takvi oblici ponašanja potrebni su i za pozitivan odnos s vršnjacima (Deković i Raboteg-Šarić, 1997). Brojna istraživanja do danas su potvrdila ulogu kvalitete veze s roditeljima i vršnjacima u javljanju i razvoju različitih oblika eksternaliziranih ponašanja, čiji mehanizam djelovanja pokušava objasniti Hirschijeva teorija socijalne kontrole iz 1969. godine (Livazović i Ručević, 2012). Ova teorija smatra da su problemi u ponašanju posljedica slabljenja ili prekida veza između pojedinca i njegove okoline, uključujući roditelje, školu i vršnjake, što dokazuju i istraživanja, koja pokazuju pozitivnu povezanost niske kvalitete odnosa s roditeljima i delikventnog i agresivnog ponašanja (Keijsers i sur., 2011; Piquero i sur., 2007; prema Livazović i Ručević, 2012).

1.3. Utjecaj i uključenost roditelja u školovanje djece

Pozitivna obrazovna okolina, kako u obitelji, tako i u školi, dovodi do karakteristika ličnosti koje podupiru postignuće – do inteligencije, želje za uspjehom, pouzdanja u vlastite sposobnosti i visokih obrazovnih ambicija (Berk, 2008). Percepcija škole, zainteresiranost za nju i prisustvovanje na nastavi ovise o karakteristikama adolescentske dobi, iako neuspjesi vezani za školu u velikoj mjeri ovise o snažnom utjecaju obitelji (Klarin, 2000; Zrilić; 2006; prema Mavar, 2012). Mladi ljudi, koji su u školi uspješni, obično imaju roditelje koji prate njihov napredak, brinu se da njihova djeca pohađaju predmete koji nude izazove i kvalitetno se podučavaju te komuniciraju s nastavnicima (Berk, 2008).

1.3.1. Utjecaj socioekonomskog statusa roditelja na školski uspjeh djece

Socioekonomski status obuhvaća tri međusobno povezane varijable: godine završenog obrazovanja, prestižnost i sposobnost koje zahtjeva posao pojedinca i prihode, od kojih se prvim dvjema mjeri socijalni status, a trećom ekonomski status (Berk, 2008). Prvo strukturalno globalno svojstvo, za koje se utvrdilo da uvelike utječe na spoznajne

rezultate djeteta, a time i na njegov školski uspjeh je ekonomska moć obitelji, što se posebno ističe ukoliko se promatra napredovanje djece, koja dolaze iz obitelji ispod granice ili na granici siromaštva, jer ona zaostaju i na području kognitivnih sposobnosti, ali i u školskom uspjehu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Postoje dva objašnjenja utjecaja siromaštva obitelji, odnosno ekonomske moći na razvoj djeteta. Prvi model je model obiteljskog stresa, koji školski neuspjeh i ponašanje adolescenata koje nije prihvatljivo, pripisuje niskoj ekonomskoj moći obitelji ili gubitku zaposlenja roditelja (Conger, Ge, Elder, Lorenz i Simons, 1994; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Navedeni model navodi redoslijed događaja, koji adolescente dovode do neuspješnosti; ekonomske teškoće dovode do emocionalnih teškoća roditelja i roditeljskih sukoba, iz čega proizlaze promjene roditeljskog stila i odnosa, manjak roditeljske topline, a povećanje strogosti, što dovodi do emocionalnih teškoća adolescenata, a time i problematičnog ponašanja, što se odražava i na školski uspjeh (Conger i sur., 1994; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Drugi model je model obiteljske investicije, koji smatra da obiteljska ekonomska moć na kognitivni razvoj djeteta utječe na način da dobrostojeće obitelji djeci omogućuju razne materijale, poduke i različite tečajeve, odlaske u razne školske kampove i poticajne sredine što povoljno utječe na kognitivni razvoj, a time i na školsku uspješnost (Mayer, 1997). Također, rezultati istraživanja Raboteg-Šarić i Pećnik (2006) pokazala su da je veći broj financijskih poteškoća povezan sa slabijim roditeljskim nadzorom i manjom podrškom, a da u dvoroditeljskim obiteljima financijski stres povećava sukobe između roditelja, što dodatno smanjuje kapacitet za pozitivno roditeljsko ponašanje (Conger i sur., 1994; prema Raboteg-Šarić i Pećnik 2006). Analizom 230 istraživanja, koji su provedeni poznatim instrumentom HOME (Caldwell i Bradley, 1984; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) koji obuhvaća raznovrsnost djetetove okoline i roditeljevo prihvaćanje djeteta na emocionalnoj razini, prikazana je jasna veza između nebrige roditelja, života u oskudici i školskog neuspjeha (Mott, 2004; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Proučavanja su pokazala da postoje razlike na pet područja u obiteljskoj okolini između školski uspješne i neuspješne siromašne djece, a ona su: okolina i govor kojima se potiče pismenost, uključenost majke u odnos s djetetom i kvaliteta tog odnosa, stil roditeljstva, organiziranost života u kući i opremljenost doma poticajnim pomagalicama i sredstvima

(Luster i sur., 2004; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Najuspješnijoj siromašnoj djeci majke su čitale, razgovarale s njima, te uspijevale odrediti granice između blagosti i određivanja jasnih granica, dok su majke neuspješne siromašne djece djeci rijetko čitale, razgovor im se temeljio na naredbama, a govor bio sadržajno siromašan; stoga proizlazi zaključak da dječjem razvoju ne šteti samo siromaštvo već i različiti oblici nebrige roditelja, koje iz njega proizlaze (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Također, loš socioekonomski status može biti pokretač različitih obiteljskih svađa ili neprijateljstava, što može oslabiti roditeljsku uključenost u život djece pa onda i potporu i pružanje sigurnosti, ali i poremetiti djetetovu socijalno – emocionalnu prilagodbu (Connel, Spencer i Aber, 1994; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Socioekonomski status u Hrvatskoj ili posredno ili neposredno utječe na svaki stupanj obrazovanja pojedinca (Gregurović i Kuti, 2010). Usprkos „besplatnom“ školovanju (na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini), socioekonomski status i dalje je povezan s mogućnošću izbora škole i školskih programa (Gregurović i Kuti, 2010).

1.3.2. Utjecaj obrazovanja roditelja na školski uspjeh djece

Prediktivna varijabla uz školsku uspješnost je obrazovanje roditelja (Bowey, 1995; Luster i McAdoo, 1996; Smith i Dixon, 1995; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Količina roditeljske uključenosti je povezana s roditeljskim obrazovanjem, što je pokazalo opsežno međunarodno istraživanje; djecom se više bave obrazovanije majke, što istovremeno utječe na kognitivni razvoj djeteta (Čudina-Obradović i Obradović 2006). Kada se govori o obrazovanju roditelja, potrebno je istaknuti da se u istraživanjima uglavnom najčešće u obzir uzima obrazovanje majke, jer većina djece koja žive s jednim roditeljem, žive s majkom (Markuš, 2009). Također, u velikom broju slučajeva, majke su uključeniije u djetetove školske aktivnosti u odnosu na očeve, češće odlaze na roditeljske sastanke, kontaktiraju s razrednicima i razgovaraju s djetetom o problemima vezanim uz školu (Markuš, 2009). Nadalje, Bedeniković Lež (2009) u rezultatima svog istraživanja navodi kako djeca, čije su majke obrazovanije, kao i djeca koja pohađaju niže razrede osnovne škole, imaju bolje ocjene od djece, čije su majke slabije obrazovane, te one djece

koja pohađaju više razrede osnovne škole. Za školski uspjeh kao najvažnija vrsta roditeljske uključenosti pokazala se neposredna uključenost u djetetovo učenje, obrazovaniji roditelji aktivnije pomažu djetetu u školi u razdoblju adolescencije (Schneider i Coleman, 1993; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Pomerantz i Eaton (2001) utvrdile su kako majke djece, koja pohađaju osnovnu školu, s lošijim školskim uspjehom koriste kontrolirajuće ponašanje više od majki djece s višim akademskim postignućem. Mavar (2012) navodi da ukoliko roditelji rade s djecom, ona će postizati bolji uspjeh u školi te će brže napredovati, u suprotnom, izostane li ta pomoć, učenikovi rezultati će biti tek prosječni. Sva ta istraživanja pokazala su da što je viša obrazovna razina roditelja, to je veća uspješnost u različitim predmetima (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Rezultati dobiveni u SAD-u pokazuju da sudjelovanje roditelja u školovanju djece pomaže u njihovom napretku te da su u proces školovanja više uključeni obrazovaniji roditelji te roditelji one djece koja pohađaju niže razrede, dok najmanje sudjeluju roditelji djece koja ne pokazuju velik napredak te oni nižeg socijalno-ekonomskog statusa (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Različita istraživanja za razvoj djetetove ličnosti i njegov uspjeh u školi navode važnost utjecaja škole, materijalnih ulaganja u nju, kvalitetu nastavnika, no učenikova sposobnost učenja može ovisiti umnogome o tome što se događa kod kuće, imaju li djeca potporu, poticaj i pomoć roditelja ondje, kakva je emocionalna klima unutar obitelji te postoji li kvalitetna komunikacija između članova obitelji (Bedeniković Lež, 2009). Višnja Zibar Komarica (2009) navodi kako roditelji najčešće nemaju osobit uvid u školovanje srednjoškolaca, smatraju da su djeca "postala lijena", navode da katkad stalno sjede uz knjigu i cijeli dan uče, ali da se u školi ne vide rezultati i da samo nižu loše ocjene. Također, roditelji koji žive u neskladnom braku ili koji su sami nesigurni, adolescentu mogu dodijeliti neku drugu ulogu, umjesto da ga podupiru u procesu osamostaljenja, te se zbog takvog nesvjesnog ponašanja, u koje se ubraja i neprestano uspoređivanje s nekim „boljim“ te pojačanog nadzora, pojavljuje i neuspjeh u školi (Zibar Komarica, 1993). Za bolji školski uspjeh bitna je uključenost roditelja i obiteljska okolina (ekonomski status roditelja, njihovo obrazovanje, stil odgoja, emocionalna klima u obitelji), ali i školska okolina, koja svojim nastojanjem odgaja, moralno i intelektualno obogaćuje i oplemenjuje

svoje učenike, ne gledajući na to iz kakve obitelji dijete dolazi i kakvu roditeljsku potporu donosi u školu (Bedeniković Lež, 2009).

1.4. Utjecaj spola roditelja na socijalni razvoj i školski uspjeh djece

Obitelji se prema strukturi obično dijele na jednoroditeljske, gdje je glava obitelji najčešće majka; i dvoroditeljske, u kojima dijete živi s oba roditelja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Stručnjaci pretpostavljaju da je jednoroditeljska obitelj u manjoj mjeri povoljna i poticajna za razvoj, od dvoroditeljske obitelji, zbog povezivanja s češćim delikventnim ponašanjem, zlouporabom alkohola i droga, napuštanjem školovanja i ranim odlaskom od kuće (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Nadalje, istraživanja pokazuju da odsutnost oca mijenja odnos u obitelji, smanjuje se roditeljski nadzor i uključenost u djetetove aktivnosti, pa su djeca iz jednoroditeljskih obitelji sklonija delikvenciji, depresivnija te postižu slabiji uspjeh u školi (Biblarz i Gottainer, 2000). Jednoroditeljska obitelj najčešće nastaje zbog smrti roditelja ili zbog razvoda braka zbog čega izaziva stres i kod djeteta i kod obitelji (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Posljedice koje slijede nakon toga: promjena mjesta stanovanja, škole, prijatelja izazivaju nove izvore stresa, dijete se zbog poremećenih odnosa u obitelji povlači iz nje i traži društvo vršnjaka, zbog čega može biti izloženo nepovoljnom vršnjačkom utjecaju, koji pogoršava njegovo ponašanje i umanjuje uspjeh u školi (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Jedan od bitnih čimbenika u određivanju utjecaja jednoroditeljske obitelji je majčina psihološka adaptacija (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Depresija zbog razvoda braka ili smrti partnera te neprilagođenost novim zahtjevima može smanjiti njezinu roditeljsku kompetenciju i prag tolerancije za djetetovo ponašanje (Carlson i Corcoran, 2001). Istraživanja su pokazala da jednoroditeljske obitelji nemaju nepovoljniji utjecaj od dvoroditeljske obitelji na razvoj djeteta ukoliko se ne pogorša gospodarski utjecaj te majka ostane sposobna odgovoriti zahtjevima nove situacije (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Demuth i Brown (2004; prema Đuranović, 2013) naglašavaju važnost spola roditelja, s kojim živi adolescent, a ističu da rizik od poremećaja u ponašanju više povećava život bez majke od života bez oca. Brojna istraživanja o roditeljskoj uključenosti usredotočena su na razlike u ponašanju i aktivnosti očeva i majki u brizi, njezi i ostalim postupcima s djecom, a prva uočljiva i

potvrđena razlika u brojnim kulturama je znatno veća uključenost majke od oca (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Također, istraživanja pokazuju da je majčina uključenost u brigu za djecu, bez obzira na njezino obrazovanje i zaposlenost izvan kuće, još uvijek znatno veća (Wood i Repetti, 2004). Majke su, u usporedbi s očevima, imale negativniji stav prema adolescenciji, roditeljsku ulogu su procijenile važnijom, djecu kao veći izvor stresa, što vrlo vjerojatno predstavlja njihovu veću uključenost u odgoj djece (Keresteš, Brković i Kuterovac Jagodić, 2011). Podatci koji su prikupljeni na dvoroditeljskim obiteljima pokazuju kako su muškarci u odnosu na žene u manjoj mjeri uključeni u svakodnevnu brigu za djecu i njihov odgoj te svoju ulogu roditelja uglavnom doživljavaju kao pomoć majci, odnosno „glavnom roditelju“ (Baldock i Hadlow, 2004; Tomić-Koludrović Kunac, 1999; prema Pećnik, Raboteg Šarić, 2005). Brojni rezultati procjene roditeljskog funkcioniranja pokazuju da i adolescenti i roditelji procjenjuju da je majka od oca znatno više uključena u praksu roditeljstva, kao i da se roditeljsko djelovanje smanjuje u različitim područjima života, osim u području djelovanja vezanog uz školski uspjeh (Paulson i Sputa, 1996; prema Lacković-Grgin, 2006). U novije vrijeme ti se odnosi mijenjaju, očeva uključenost se povećava, dok se majčina smanjuje pod utjecajem različitih promjenjivih životnih uvjeta, zaposlenosti oba spola, dostupnosti različitih društvenih oblika brige za djecu (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Neka istraživanja su pokazala kako usprkos majčinom većem uključenju u odgoj djeteta, otac ima sličan ili čak i značajniji utjecaj na djetetovu emocionalnu, društvenu i školsku prilagođenost (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Amato i Fowler (2002; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) potvrdili su tu tvrdnju, a s njom i važnost očeva utjecaja na djetetova školska postignuća, gdje je očeva uključenost čak imala i veći utjecaj nego majčina. Nettle (2008) u svojim rezultatima istraživanja navodi da djeca, čiji očevi provode više vremena družeći se s njima, imaju veći kvocijent inteligencije, ali i veću snalažljivost u socijalnom kontekstu.

1.5.Utjecaj dobi roditelja na socijalni razvoj i školski uspjeh djece

Adolescencija je razdoblje koje donosi brojne promjene u roditeljskim ulogama, roditelji moraju promijeniti svoj odnos s djecom, kombinirajući vođenje s davanjem

slobode i postepenim popuštanjem nadzora (Berk, 2007). Doživljaj roditeljstva kod osoba mlađe odrasle dobi, kad su djeca u kasnom djetinjstvu, ovisi o prirodi djeteta, ali i promjenama njegovog društvenog statusa (Lacković-Grgin, 2011). Dijete postaje učenikom, rastu zahtjevi povezani sa školovanjem, koje ne bude uspješno za svako dijete, posebno ako roditeljska očekivanja budu prevelika (Lacković-Grgin, 2011). Roditelji mogu doživjeti osjećaj nezadovoljstva ili bespomoćnosti ako se kod djeteta pojave emocionalni ili intelektualni problemi u razvoju, zbog kojih ono postiže lošiji uspjeh u školi ili se problematično ponaša (Lacković-Grgin, 2011). U kasnom djetinjstvu i adolescenciji poteškoće u upravljanju djecom snižavaju samopoštovanje majki, koje su u suvremenim obiteljima ipak odgovornije za odgoj djece, a otac, koji je obično više zadužen za osiguravanje materijalne dobiti, može doživjeti porast samopoštovanja, ukoliko u tome uspijeva (Maccoby, 1980; prema Lacković-Grgin, 2011). Kod roditelja mlađe odrasle dobi, s djecom u fazi puberteta, zadovoljstvo roditeljstvom se može smanjiti ako teško podnose porast mladenačke nezavisnosti i dječje usvajanje roditeljskog autoriteta (Lacković-Grgin, 2011). Tijekom srednje odrasle dobi, već je stečen osjećaj identiteta i intimnosti, pa su ljudi motivirani očuvati i unaprijediti ono što su stvorili; pojedinac se brine za vlastito potomstvo, ali i za mlađu generaciju (Lacković-Grgin, 2011). Kod roditelja srednje odrasle dobi, generativno djelovanje se očituje u pomaganju potomcima kako bi stvorili što bolji i materijalni i profesionalni status, no ako njihova djeca ne djeluju u skladu s opisanim roditeljskim nastojanjima, javlja se mogućnost ambivalencije u njihovu odnosu s djecom što može dovesti do smanjenja zadovoljstva roditeljstvom (Lacković-Grgin, 2011). Javljuju se i razlike s obzirom na dob majki i kćeri; mlađe majke, čija dob je bliža dobi njihovih odraslih kćeri u boljim su odnosima s kćerima, nego one koje su od svojih kćeri znatno starije, a razlog tome je vjerojatno manja generacijska razlika u stavovima i vrijednostima što olakšava interakciju između roditelja i djeteta (Lacković-Grgin, 2011). Nadalje, kod sredovječnih ljudi jedan od izvora ambivalentnog odnosa s djecom, povezan je sa slabljenjem zdravlja, ili određenim razvojnim fenomenima (poput menopauze kod majki), pa su roditelji u takvim situacijama više usmjereni na svoje stvarne ili pretpostavljene probleme, zbog kojih se njihovo generativno djelovanje ne pokazuje na očekivan način (Lacković-Grgin, 2011). Suprotno tome, Bedeniković Lež (2009) u rezultatima svojeg

istraživanja navodi kako se majke različite dobi ne razlikuju s obzirom na neposrednu uključenost u školski razvoj djeteta u osnovnoj školi, te da se prelaskom u viši razred (od prvoga do petog razreda osnovne škole) smanjuje njezina neposredna uključenost u školsko učenje djeteta, da se majke manje "bave" djetetom, sve ga manje poučavaju i u školskim i u izvanškolskim sadržajima, kako ono odrasta.

1.6. Utjecaj i uključenost roditelja u adolescentske vršnjačke odnose

Osim članova obitelji, vršnjaci imaju velik utjecaj na adolescentski psihosocijalni razvoj (Lacković-Grgin, 2006). Različiti aspekti odnosa između djece i roditelja objašnjavaju kvalitetu i količinu interakcije s vršnjacima (Deković i Raboteg-Šarić, 1997). Kvaliteta odnosa adolescenata i njihovih vršnjaka može se predvidjeti i na temelju nekih aspekata ponašanja roditelja; adolescenti, čiji roditelji pokazuju veću količinu bezuvjetnog prihvaćanja osobitost svoje djece, veću emocionalnu uključenost u odnose s djecom, imaju pozitivnije odnose s vršnjacima (Deković i Raboteg-Šarić, 1997). Također, prijateljska veza između roditelja i adolescenta zadovoljava potrebu adolescenta za intimnošću, pa roditelji koji usmjeravaju i kontroliraju ponašanje adolescenta utječu na njegovu vršnjačku interakciju (Klarin, 2006). Iz toga proizlazi, što su adolescenti u boljem odnosu s roditeljima, to su zadovoljniji prijateljskim odnosima (Klarin, Proroković i Šimić Šašić, 2010). Sullivanova interakcionistička teorija poticajna je za ispitivanje odnosa adolescenata s vršnjacima, jer jasno naglašava razliku između odnosa s vršnjacima i onoga s roditeljima, gdje je odnos s vršnjacima okarakteriziran kao jednakopravan, te su prema Sullivanu, odnosi s vršnjacima „pravi odnosi“ (Lacković-Grgin, 2006). Istraživanja su pokazala da se pozitivnim vršnjačkim utjecajem djelomično mogu ublažiti roditeljski negativni odgojni postupci te da vršnjaci djeluju kao moderatori veze negativnog roditeljstva (stroge discipline, a nizak nadzor), i problema u ponašanju (Lansford i sur., 2003; prema Đuranović, 2013). Uključenost u život adolescenata te upućenost roditelja u njegove dnevne aktivnosti (s kim se druži, što radi nakon škole) u manjoj mjeri ovisi o postupcima izravne kontrole roditelja, putem zabrana, a puno više o spremnosti adolescenta da podijeli informacije o sebi s roditeljima kroz slobodno i spontano samootkrivanje (Stattin i Kerr, 2000). Također je utvrđeno da u razdoblju adolescencije dolazi do porasta samootkrivanja

prijateljima, a do opadanja samootkrivanja roditeljima (Rivenbark, 1971; prema Lacković-Grgin, Penezić i Žutelija, 2001). Pećnik i Tokić (2011) navode kako osim individualnih razlika u voljnosti i potrebama pojedinca na samootkrivanje, značajnu ulogu ima i ponašanje osobe kojoj se pojedinac otkriva, stoga samootkrivanje adolescenata roditeljima ovisi o njihovom ponašanju i reakcijama na djetetovo dijeljenje informacija o sebi. Također navode neke od čimbenika koji mogu negativno utjecati na želju adolescenata za pričanjem roditelju o sebi, među kojima je intruzivnost roditelja, i to u vidu ispitivanja, postavljanja preosobnih pitanja ili stvaranja pritiska na dijeljenje informacija (Pećnik i Tokić, 2011). Nadalje, nedostupnost roditelja, koja obuhvaća situacije u kojima su roditelji fizički dostupni, ali zaokupljeni drugim stvarima, u žurbi ili bezvoljni, ili kažnjavanje kao reakcija na samootkrivanje nečega što roditelji ne odobravaju, su također jedan od čimbenika za neootkrivanje adolescenata roditeljima (Pećnik i Tokić, 2011). Istraživanja su pokazala da su roditelji, čija djeca s roditeljima rado dijele informacije o sebi, prosječno, responzivniji od onih roditelja čija se djeca roditeljima rijetko samootkrivaju (Soenens i sur., 2006; prema Pećnik i Tokić, 2011). Također, rezultati istraživanja pokazuju da su obrazovaniji roditelji bolje upućeni u djetetove aktivnosti (Jones i sur, 2003; prema Pećnik i Tokić, 2011). U pojedinim zemljama, rezultati istraživanja pokazali su da se obrazovanije majke doista više i kvalitetnije bave djecom, odnosno da su više usmjerene na njihov kognitivni razvoj (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Poznavanje djetetovih prijatelja pomaže roditeljima bolje se povezati sa svojom djecom adolescentima, jer im ono pruža osjećaj sigurnosti znajući da njihovi vršnjaci imaju na njih pozitivan utjecaj, a u suprotnom ih upozorava da su vršnjaci njihove djece adolescenata skloni delikventnom ponašanju (Bourdeau, 2011; prema Đuranović, 2013). Raboteg-Šarić i Brajša Žganec (2000) navode kako su se djeca rane adolescentske dobi, čiji su roditelji više uključeni u odgoj, rjeđe problematično ponašala u školi te da su slabiji roditeljski nadzor i njihova manja podrška bili povezani s učestalijim problematičnim ponašanjem u školi te devijantnim ponašanjem (Raboteg Šarić, Sakoman, i Brajša Žganec, 2002). Raboteg Šarić, Sakoman, i Brajša Žganec (2002) navode da slabiji nadzor roditelja te njihova niža podrška, djeluju kao čimbenici koji adolescente odvlače od roditelja te se zbog toga oni više okreću društvu vršnjaka. S druge strane, zbog straha od uključanja djeteta u loše društvo i delikvencije,

roditelji mogu pojačati svoj nadzor, ponekad i počinju s praćenjem djece da vide s kime se druže, pa se zbog nedostatka povjerenja, mlada osoba počinje ponašati u skladu sa strahovima roditelja te se tada krug međusobnog povjerenja zatvara (Zibar Komarica, 1993). Brojni aspekti roditeljskog ponašanja povezani su s odnosima adolescenata s vršnjacima; poticanjem i usmjeravanjem djece u uključivanje u različite aktivnosti u njihovo slobodno vrijeme, roditelji neizravno utječu i na to u kakve socijalne odnose će se djeca uključiti (Raboteg Šarić, Sakoman, i Brajša Žganec, 2002). Deković i Raboteg-Šarić (1997) ističu da ukoliko adolescenti imaju kvalitetne odnose s roditeljima, to će se odraziti i na njihove odnose s vršnjacima, to jest, i oni će biti kvalitetni.

Adolescencija je “važno razdoblje u životu pojedinca, ispunjeno brzim razvojnim promjenama, povećanim zahtjevima okoline, očekivanjima koje sami sebi namećemo, potrebom za zauzimanjem osobnog stava, stila ponašanja, težnji ka prepoznatljivosti to jest identitetom”(Lebedina-Manzoni i Lotar, 2011; str.40). To je vrijeme u kojem se velik broj promjena odvija intenzivno i dinamično. Takve brze tjelesne promjene odvijale su se jedino u razdoblju dojenaštva (Vulić-Prtorić, 2004). Prijašnja istraživanja pokazala su da obitelj ima velik utjecaj na pojedinca u razdoblju djetinjstva, a da se u doba adolescencije utjecaj obitelji znatno smanjuje, a utjecaj vršnjaka povećava, dok značajan broj istraživanja u zadnjem desetljeću iznosi spoznaje da su roditelji i vršnjaci suprotstavljene strane, koje se bore za nadmoć u životu adolescenata (Brown i Bakken, 2011; Bourdeau i sur., 2011; prema Đuranović, 2013).

S obzirom na navedeno vidljivo je da iako učenici u razdoblju adolescencije sve veću pažnju pridaju odnosima s vršnjacima, roditelji ipak imaju snažan utjecaj na njihov socijalni i emocionalni razvoj te postizanje školskog uspjeha. Zbog sve veće potrebe adolescenata za osamostaljenjem i nezavisnošću tijekom razdoblja adolescencije, neki roditelji imaju poteškoća u pronalaženju ravnoteže između toleriranja adolescentskih težnji za osamostaljenjem i pružanja dovoljno slobode, a s druge strane stroge kontrole, pa se uključenost roditelja u život adolescenata razlikuje od roditelja do roditelja. Cilj ovoga rada bio je ispitati postoje li spolne, dobne i razlike u socioekonomskom statusu roditelja u

odnosu na količinu roditeljske uključenosti u proces djetetova školovanja i adolescentske vršnjačke odnose.

PROBLEMI

U skladu s ciljem, određeni su sljedeći istraživački problemi:

1. Provjeriti postoje li spolne razlike između roditelja, u uključenosti u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose.

Hipoteza 1: Majke su u odnosu na očeve više uključene u proces djetetova školovanja.

Hipoteza 2: Majke u odnosu na očeve bolje poznaju vršnjake svoje djece.

2. Provjeriti postoje li dobne razlike između roditelja, u uključenosti u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose.

Hipoteza 3: Mlađi roditelji više su uključeni u proces djetetova školovanja.

Hipoteza 4: Mlađi roditelji bolje poznaju vršnjake svoje djece.

3. Provjeriti postoje li razlike u socioekonomskom statusu roditelja, u odnosu na njihovu uključenost u djetetovo školovanje i adolescentske vršnjačke odnose.

Hipoteza 5: Roditelji višeg socioekonomskog statusa više su uključeni u proces djetetova školovanja.

Hipoteza 6: Roditelji višeg socioekonomskog statusa u manjoj su mjeri uključeni u adolescentske vršnjačke odnose.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 192 roditelja učenika srednjih škola, od kojih je 46 očeva (25%) i 144 majke (75%). Podaci su prikupljeni od roditelja, čija djeca pohađaju srednje škole na području Slavonije: 24 roditelja čija djeca pohađaju Srednju školu Izidora Kršnjavog Našice (12,50%), 25 roditelja čija djeca pohađaju Elektrotehničku i prometnu školu Osijek (13,00%), 41 roditelj čija djeca pohađaju Srednju školu Valpovo (21,40%), 17 roditelja čija djeca pohađaju Obrtničke škole Osijek (8,90%), 22 roditelja čija djeca pohađaju Gimnaziju Đakovo (11,50%), 37 roditelja čija djeca pohađaju Ekonomsku školu Slavonski Brod (19,30%) i 26 roditelja čija djeca pohađaju Poljoprivrednu školu Slavonski Brod (13,50%).

Prosječna dob roditelja je bila $M=45,28$ godina ($SD=6,03$) te su roditelji bili stari između 33 i 65 godina. Roditelji su procijenili da su im obitelji uglavnom nešto višeg socioekonomskog statusa ($M=3,09$, $SD=0,45$, gdje je 1 označavalo maksimalno nizak SES, a 4 maksimalno visok SES).

Mjerni instrumenti

Socioekonomski status obitelji (SES; Velki, 2012)

Roditelji su davali podatke o socioekonomskom statusu obitelji. Ispitana su tri aspekta koja se odnose na socioekonomski status (zaposlenost i stupanj obrazovanja oba roditelja, te prihodi obitelji). Roditelj koji je popunjavao upitnik dao je podatke i o drugom roditelju (djetetovom ocu/majci). Odgovori roditelja za svaki aspekt SES-a bodovani su od 1 (najniži SES) do 4 (najviši SES). Ukupan rezultat dobiva se na temelju aritmetičke sredine svih 5 čestica, te se teoretski kreće od 1 do 4. Od demografskih podataka traženi su još spol i dob roditelja.

Skala roditeljske uključenosti u obrazovanje djeteta (RUOD; Velki, 2012)

Skala roditeljske uključenosti u obrazovanje djeteta odnosi se na roditeljsku pomoć i podršku vezanu uz obrazovanje djeteta. Sastoji se ukupno od 12 čestica. Roditelji trebaju zaokružiti odgovor na skali Likertovog tipa s četiri stupnja o učestalosti opisanih ponašanja gdje 1 znači „nikad“, 2 znači „ponekad“, 3 „često“, a 4 „uvijek“. Ukupan rezultat dobiva se na temelju aritmetičke sredine svih čestica, te se teoretski kreće od 1 do 4. Pouzdanost ove skale u provedenom istraživanju je Cronbach $\alpha=0,70$.

Upitnik roditeljskog poznavanja djetetovih vršnjaka (RPDV; Velki, 2012)

Upitnik roditeljskog poznavanja djetetovih vršnjaka sastoji se od pitanja vezanih uz roditeljsku uključenost u djetetov socijalni život, odnosno poznavanje djetetovih prijatelja i načina na koji provode vrijeme. Sastoji se ukupno od 11 čestica. Roditelji trebaju zaokružiti odgovor na skali Likertovog tipa s četiri stupnja o učestalosti opisanih ponašanja gdje 1 znači „nikad“, 2 znači „ponekad“, 3 „često“, a 4 „uvijek“. Ukupan rezultat dobiva se na temelju aritmetičke sredine svih čestica, te se teoretski kreće od 1 do 4. Pouzdanost ove skale u našem istraživanju je Cronbach $\alpha=0,75$.

Postupak prikupljanja podataka

Istraživanje je provedeno u 7 srednjih škola, s područja Slavonije, tijekom jedne školske godine. Prvotno je s ravnateljima i stručnim suradnicama dogovorena suradnja za svaku pojedinu školu. Za vrijeme redovnih roditeljskih sastanaka razrednici su objasnili svrhu istraživanja te zamolili roditelje da popune sljedeće upitnike: Socioekonomski status obitelji, Skala roditeljske uključenosti u obrazovanje djeteta te Upitnik roditeljskog poznavanja djetetovih vršnjaka. Istraživanje je u prosjeku trajalo 30 do 45 minuta, te je za sve sudionike bilo u potpunosti dobrovoljno i anonimno. Svi sudionici su na početku istraživanja bili obaviješteni o svrsi istraživanja, o dobrovoljnom sudjelovanju u njemu, o pravu odustajanja u bilo kojem trenutku, te o slobodi postavljanja pitanja ukoliko im nešto nije jasno.

REZULTATI

U tablici 1. prikazana je deskriptivna statistika korištenih varijabli (dob roditelja, socioekonomski status obitelji, roditeljska uključenost u obrazovanje djeteta i roditeljsko poznavanje djetetovih vršnjaka). Jedino za varijablu socioekonomski status obitelji prikupljeni su podatci svih sudionika (N=192), po jedan sudionik nije procijenio uključenost u obrazovanje djeteta i poznavanje njegovih vršnjaka (N=191), a najmanje podataka je prikupljeno za varijablu dob (N=186). Varijable su dobivene temeljem aritmetičkih sredina čestica Upitnika Socioekonomskog statusa obitelji (SES), Skala roditeljske uključenosti u obrazovanje djeteta (RUOD) i Upitnika roditeljskog poznavanja djetetovih vršnjaka (RPDV).

Tablica 1

Deskriptivni podatci za sve uključene varijable

VARIJABLA	N	Min	Max	M	sd
dob roditelja	186	33,00	65,00	45,28	6,03
socioekonomski status obitelji	192	1,40	4,00	3,09	0,45
roditeljska uključenost u obrazovanje djeteta	191	1,89	4,00	3,40	0,35
roditeljsko poznavanje djetetovih vršnjaka	191	1,82	3,82	2,90	0,38

Spolne razlike roditelja u odnosu na njihovu uključenost u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose

Sukladno prvom problemu utvrđene su spolne razlike između roditelja, s obzirom na njihovu uključenost i angažiranje u djetetovom školovanju, i poznavanju vršnjaka svoje djece.

Tablica 2

Spolne razlike roditelja u odnosu na njihovu uključenost u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose

VARIJABLE		N	M	Sd	F(1)
roditeljska uključenost u obrazovanje djeteta	muško	46	3,37	,46	,53
	žensko	143	3,41	,31	
roditeljsko poznavanje djetetovih vršnjaka	muško	45	2,80	,34	4,26*
	žensko	144	2,93	,39	

*p < 0,05

Rezultatom analize varijance, dobiveni podatci pokazuju da nema statistički značajne razlike u uključenosti roditelja u proces obrazovanja djeteta, s obzirom na njihov spol.

Za razliku od podjednake uključenosti oba roditelja u obrazovanje, s obzirom na njihov spol, rezultati istraživanja, dobiveni analizom varijance pokazuju da postoji statistički značajna razlika u uključenosti roditelja u adolescentske vršnjačke odnose, pri kojoj majke bolje poznaju djetetove vršnjake od očeva.

Dobne razlike roditelja u odnosu na uključenost u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose

Drugo područje ispitivanja roditeljske uključenosti odnosi se na područje dobni razlika roditelja u odnosu na njihovu uključenost u školovanje djeteta i adolescentske vršnjačke odnose.

Tablica 3

Dobne razlike roditelja u odnosu na uključenost u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose

VARIJABLE		N	M	sd	F(2)
roditeljska uključenost u obrazovanje djeteta	do 39	50	3,39	,33	,59
	40-49	90	3,39	,38	
	preko 50	45	3,45	,33	

roditeljsko poznavanje djetetovih vršnjaka	do 39	49	2,93	,44	,37
	40-49	91	2,89	,36	
	preko 50	45	2,86	,34	

*p < 0,05

Rezultatom analize varijance utvrđeno je kako nema statistički značajne razlike između uključenosti roditelja u školovanje i njihove dobi. Roditelji svih dobnih skupina, oni od 33 do 39 godina, roditelji od 40 do 49 godina i roditelji od 50 do 65 godina, podjednako su uključeni u školovanje svoje djece.

Također, rezultati istraživanja, dobiveni analizom varijance, pokazali su kako nema statistički značajne razlike niti u roditeljskom poznavanju djetetovih vršnjaka između roditelja koji imaju od 33 do 39 godina, roditelja od 40 do 49 godina i roditelja od 50 do 65 godina.

Razlike u socioekonomskom statusu roditelja s obzirom na njihovu uključenost u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose

Treće područje ispitivanja roditeljske uključenosti odnosi se na razlike u socioekonomskom statusu roditelja u uključenosti u školovanje djeteta i adolescentske vršnjačke odnose.

Tablica 4

Razlike u socioekonomskom statusu roditelja s obzirom na njihovu uključenost u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose

VARIJABLE	N	M	sd	F(2)	
roditeljska uključenost u obrazovanje djeteta	ispod prosjeka SES	61	3,44	,33	,51
	prosječan SES	95	3,38	,32	
	iznad prosječan SES	35	3,40	,44	

roditeljsko poznavanje djetetovih vršnjaka	ispod prosjeaka SES	61	2,90	,34	1,32
	prosječan SES	95	2,94	,40	
	iznad prosječan SES	35	2,81	,41	

*p < 0,05

Rezultati analize varijance pokazuju da nema statistički značajne razlike u uključenosti roditelja u školovanje, s obzirom na njihov socioekonomski status.

Nadalje, dobiveni podatci pokazali su kako nema statistički značajne razlike niti u roditeljskom poznavanju djetetovih vršnjaka s obzirom na njihov socioekonomski status.

RASPRAVA

Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati dobne, spolne i razlike u socioekonomskom statusu roditelja, u odnosu na njihovu uključenost u djetetovo školovanje i adolescentske vršnjačke odnose.

Spolne razlike roditelja u odnosu na njihovu uključenost u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose

Prvi istraživački problem bio je utvrditi spolne razlike roditelja u odnosu na njihovu uključenost u školovanje djeteta i adolescentske vršnjačke odnose. Paulson i Sputa (1996; prema Lacković-Grgin, 2006) u brojnim rezultatima procjene roditeljskog funkcioniranja navode kako i roditelji i adolescenti procjenjuju da je majka znatno više uključena u praksu roditeljstva, od oca; kao i da se roditeljsko djelovanje smanjuje u različitim područjima života, osim u području djelovanja vezanog uz školski uspjeh. I Markuš (2009) navodi kako su majke, u velikom broju slučajeva uključene u djetetove školske aktivnosti, u odnosu na očeve, da one češće odlaze na roditeljske sastanke, pomažu djeci u rješavanju školskih zadataka te razgovaraju s njima o problemima vezanim uz školu. Suprotno tome, neki autori poput Amata i Fowlera (2002; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) navode važnost očeva utjecaja na djetetova školska postignuća, gdje je očeva uključenost čak imala i veći utjecaj nego majčina. Suprotno rezultatima prethodnih istraživanja, rezultati ovog istraživanja pokazali su da ne postoji statistički značajna spolna razlika u uključenosti roditelja u proces školovanja, pri čemu se očeva uključenost ($M=3,37$) u djetetovo školovanje, znatno ne razlikuje od majčine uključenosti ($M=3,41$). Rezultati istraživanja ukazuju na to da nema spolne razlike u uključenosti roditelja u školovanje djece. Moguće objašnjenje leži u činjenici da neka istraživanja idu u prilog većoj majčinoj, a neka većoj očevoj uključenosti u djetetovo školovanje, stoga se u ovom istraživanju nisu istaknule spolne razlike. Nadalje, Bedeniković Lež (2009) u rezultatima svojeg istraživanja navodi

kako se uključenost majki smanjuje s odrastanjem djeteta, od prvoga do petog razreda osnovne škole te da se majke manje "bave" djetetom i sve ga manje poučavaju kako ono odrasta. S obzirom da se u prethodno navedenom istraživanju radi o roditeljima, čija djeca pohađaju osnovnu školu, očekivano je da će onda roditelji starije djece, koja pohađaju srednju školu, biti još manje uključeni u školovanje djeteta, bez obzira na njihov spol, što je ujedno i jedan od mogućih razloga za nepostojanje spolnih razlika u uključenosti roditelja u školovanje djece. Keresteš, Brković i Kuterovac Jagodić (2011) navode kako se upravo spol roditelja pokazao važnim činiteljem roditeljstva te da su majke u usporedbi s očevima roditeljsku ulogu procijenile važnijom, što vrlo vjerojatno predstavlja i njihovu veću uključenost u odgoj djece. Nadalje, i u brojnim kulturama potvrđena je znatno veća razlika u uključenosti majki u odnosu na očeve s obzirom na njihovu aktivnost u roditeljskoj ulozi. Također, opsežno međunarodno istraživanje pokazalo je kako je količina roditeljske uključenosti povezana s roditeljskim obrazovanjem, te da se djecom više bave obrazovanje majke (Čudina-Obradović i Obradović 2006). S obzirom da su majke više uključene u odgoj djece, može se zaključiti da su bolje upućene i u djetetove dnevne aktivnosti, a time i u njegov društveni život i poznavanje njegovih vršnjaka. Rezultati ovog istraživanja u skladu su s takvim nalazima i potvrđuju pretpostavku kako postoji statistički značajna spolna razlika u uključenosti roditelja u adolescentske vršnjačke odnose, pri čemu majke ($M=2,93$) bolje poznaju vršnjake svoje djece od očeva ($M=2,80$). Utjecaj spola roditelja i uključenosti u adolescentske vršnjačke odnose u skladu je s nalazima o većoj uključenosti majke u brigu za djecu, bez obzira na njezino obrazovanje i zaposlenost izvan kuće (Wood i Repetti, 2004).

Dobne razlike roditelja u odnosu na uključenost u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose

Sukladno drugom istraživačkom problemu provjereno je postoje li dobne razlike u uključenosti roditelja u školovanje djeteta i adolescentske vršnjačke odnose. Lacković Grgin (2011) navodi kako su stariji roditelji zbog problema vezanih uz slabljenje zdravlja ili određenih razvojnih fenomena više usmjereni na svoje probleme pa se njihovo generativno djelovanje ne pokazuje na očekivan način. U skladu s tim navodima,

pretpostavka ovog istraživanja bila je da su mlađi roditelji više uključeni u školovanje svoje djece, no ovim istraživanjem utvrđeno je da nema statistički značajne razlike između uključenosti roditelja u školovanje s obzirom na njihovu dob. Sudionici ovog istraživanja bili su stari između 33 i 65 godina. Dobiveni podatci pokazali su da se roditelji različitih dobnih skupina međusobno ne razlikuju s obzirom na ukupnu uključenost u školovanje djeteta. U prilog rezultatima ovog istraživanja idu rezultati istraživanja Bedeniković Lež (2009), koja navodi kako se majke različite dobi ne razlikuju s obzirom na neposrednu uključenost u školski razvoj djeteta, pa s obzirom da se uključenost roditelja u školovanje s višim razredom djeteta smanjuje, proizlazi zaključak da ako godine roditelja ne ovise od količini njihove uključenosti u razredima osnovne škole, gdje su roditelji više uključeni, neće ni u razredima srednje škole, gdje se roditeljska uključenost smanjuje. Nadalje, rezultati dobiveni u SAD-u pokazuju da su u proces školovanja više uključeni roditelji djece koja pohađaju niže razrede (Čudina-Obradović i Obradović, 2006), pa je i za nepostojanje dobnih razlika u uključenosti roditelja u školovanje djeteta također moguć razlog sudjelovanje roditelja, čija djeca pohađaju srednje škole. Lacković Grgin (2011) navodi kako su mlađe majke, čija je dob bliža dobi njihovih odraslih kćeri u boljim odnosima s kćerima, nego one koje su od svojih kćeri znatno starije, vjerojatno zbog manje generacijske razlike u stavovima i vrijednostima, pa je olakšana interakcija između roditelja i djeteta. No, suprotno pretpostavci, rezultati ovog istraživanja pokazuju kako nema niti statistički značajne razlike u uključenosti roditelja u adolescentske vršnjačke odnose, s obzirom na dob roditelja. Roditelji različitih dobnih skupina, od 33 do 65 godina, koji su sudjelovali u istraživanju, podjednako su uključeni u adolescentske vršnjačke odnose. Stattin i Kerr (2000) navode kako upućenost roditelja u djetetove dnevne aktivnosti, s kim se druži ili što radi nakon škole u velikoj mjeri ovisi o spremnosti adolescenta da podijeli informacije o sebi s roditeljima kroz slobodno samootkrivanje, što može poticati na zaključak da godine roditelja zbog toga u manjoj mjeri utječu na njihovu upućenost u aktivnosti adolescenata i poznavanje njihovih vršnjaka, a ujedno je i jedno od mogućih objašnjenja zašto istraživanje nije pokazalo očekivane razlike. Također, s obzirom da se roditeljska uključenost u školovanje smanjuje s prelaskom u viši razred, može se pretpostaviti da će se smanjiti i količina roditeljske uključenosti u adolescentske vršnjačke

odnose, što je još jedan od mogućih razloga zašto u istraživanju nema očekivanih razlika. U prilog ovoj činjenici idu i navodi Raboteg Šarić, Sakoman, i Brajše Žganec (2002) koji ističu da slabiji nadzor roditelja djeluje kao čimbenik, koji adolescente odvlači od roditelja te se oni više okreću društvu vršnjaka, s kojima radije dijele informacije o sebi.

Razlike u socioekonomskom statusu roditelja s obzirom na njihovu uključenost u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose

Posljednji problem ovoga istraživanja bio je utvrditi razlikuju li se roditelji, s obzirom na njihov socioekonomski status u uključenosti u djetetovo školovanje i adolescentske vršnjačke odnose. Conger i sur. (1994; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) navode kako loš socioekonomski status obitelji negativno utječe na kognitivni razvoj, a time i školski uspjeh djece jer ekonomske teškoće dovode do emocionalnih teškoća roditelja, iz čega proizlaze promjene roditeljskog stila i odnosa, manjak roditeljske topline, a povećanje strogosti. Na ovo objašnjenje se nadovezuje i Mayer (1997) koji pretpostavlja da ekonomska moć obitelji djetetu omogućava razne materijale, poduke i različite tečajeve, odlaske u razne školske kampove i poticajne sredine što povoljno utječe na kognitivni razvoj, a time i na njegovu školsku uspješnost. Ipak, suprotno tome, rezultati pokazuju da nema statistički značajne razlike u uključenosti roditelja u školovanje s obzirom na njihov socioekonomski status, tako da se roditelji različitog socioekonomskog statusa ne razlikuju u odnosu na količinu sudjelovanja u djetetovom školovanju. Čudina Obradović i Obradović (2006) navodi kako je ekonomska moć obitelji prvo strukturalno globalno svojstvo, za koje se utvrdilo da uvelike utječe na školski uspjeh djece, što se posebno ističe ukoliko se promatra napredovanje djece, koja dolaze iz obitelji ispod granice ili na granici siromaštva. Roditelji, sudionici ovog istraživanja procijenili su da su im obitelji uglavnom nešto višeg socioekonomskog statusa ($M=3,09$; prosječan bi iznosio 2,50), stoga jedno od mogućih objašnjenja za nepostojanje razlika u uključenosti roditelja u školovanje djece, s obzirom na njihov socioekonomski status, leži u tome da ovom istraživanju nema, ili je vrlo malo roditelja koji imaju izrazito nizak ili ekstremno visok socioekonomski status. Također,

Višnja Zibar Komarica (2009) navodi kako roditelji najčešće nemaju osobit uvid u školovanje srednjoškolaca. U prethodnim razdobljima djetetovog školovanja, roditeljska se uključenost u školovanje djece često odražavala u pomoći pri pisanju domaćih zadaća, što kod srednjoškolaca više nije slučaj, jer roditelji ne prate srednjoškolsko gradivo u istoj mjeri kao u nižim razredima, pa su zbog toga manje direktno uključeni u školovanje, neovisno o njihovom socioekonomskom statusu. Navedeno također može biti jedan od razloga za nepostojanje razlika u uključenosti roditelja u školovanje s obzirom na njihov socioekonomski status. Nadalje, Luster i sur. (2004; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006) navode kako postoje razlike na pet područja u obiteljskoj okolini između školski uspješne i neuspješne siromašne djece, stoga možemo zaključiti da loš socioekonomski status nije izravno presudan za smanjenu količinu roditeljske uključenosti u školovanje adolescenata već razlog tome mogu biti različiti oblici nebrige roditelja, koje iz siromaštva proizlaze. S druge strane, roditelji iz dobrostojećih obitelji uglavnom su posvećeni poslu, zbog kojeg vrlo često nisu prisutni u obitelji. Tako zauzeti roditelji odgoj djece prepuštaju drugim osobama, koje za to plaćaju, pa su djeci i doslovno i emocionalno sve manje dostupni (Čudina-Obradović i Obradović, 2006), stoga visok socioekonomski status može biti odgovoran za smanjenu količinu uključenosti roditelja u život adolescenata i adolescentske vršnjačke odnose. Ipak, ovo istraživanje pokazalo je da ne postoji statistički značajna razlika između uključenosti roditelja u adolescentske vršnjačke odnose s obzirom na njihov socioekonomski status. Roditelji različitog socioekonomskog statusa ne razlikuju se u stupnju uključenosti u adolescentske vršnjačke odnose. S obzirom da rezultati istraživanja Raboteg-Šarić i Pećnik (2006) pokazuju da je veći broj financijskih poteškoća povezan sa slabijim roditeljskim nadzorom i manjom podrškom, a time i manjom uključenosti roditelja u vršnjačke odnose, a socioekonomski status roditelja - sudionika ovog istraživanja je nešto viši od prosječnog, moguće je da zato ne postoje razlike u njihovoj uključenosti u adolescentske vršnjačke odnose. Nadalje, Pećnik i Tokić (2011) navode kako su intruzivnost i nedostupnost roditelja, te kažnjavanje kao reakcija na samootkrivanje adolescenta o nečemu što oni ne odobravaju, neki od čimbenika za manjak komunikacije i uskraćenost podijele informacija adolescenata s roditeljima, što potiče na zaključak da i određeni oblici roditeljskog ponašanja mogu biti prepreka za samootkrivanje

adolescenata roditeljima, te da ono ne ovisi samo o dobrovoljnoj odluci adolescenta da podijeli nešto o sebi. Stoga ukoliko roditelj svojim ponašanjem i reakcijama ugrožava djetetove psihološke i potrebe za autonomijom, povezanošću i kompetencijom, dijete će informacije o sebi i svom životu skrivati od roditelja (Tilton-Weaver i sur., prema Pećnik i Tokić 2011), zbog čega je smanjena količina roditeljske uključenosti u adolescentske vršnjačke odnose, neovisno o njihovom socioekonomskom statusu.

Praktične implikacije i ograničenja istraživanja

Dobivene rezultate potrebno je i promotriti s obzirom na određene metodološke nedostatke u istraživanju. Jedan od njih, u provedenom istraživanju, mogao bi biti neujednačen broj majki i očeva (25% očeva i 75% majki). Moguće je da bi rezultati istraživanja bili drugačiji da je bio podjednak broja oba spola roditelja. Granična vrijednost spolnih, dobnih i razlika roditelja u socioekonomskom stanju u obitelji u odnosu na njihovu uključenost u školovanje djece i adolescentske vršnjačke odnose iznosi 2.5 (niža vrijednost označava manju uključenost, a viša veću uključenost roditelja, a teoretski se kreće od 1 do 4), te je iz dobivenih podataka vidljivo da su roditelji ipak nešto više uključeni u školovanje, nego u vršnjačke odnose adolescenata. Također, dobiveni rezultati pokazali su spolne razlike roditelja, u odnosu na uključenost u adolescentske vršnjačke odnose, stoga je moguće da bi rezultati bili drugačiji, da su u istraživanju sudjelovali roditelji djece nižih razreda, s obzirom da se neposredna uključenost roditelja u školski razvoj djeteta prelaskom u više razrede smanjuje (Bedeniković Lež, 2009). Nadalje, s obzirom da su svi podaci prikupljeni samoprocjenama, a iako je istraživanje bilo anonimno, postoji mogućnost da nisu svi roditelji bili iskreni prilikom davanja odgovora, što daje ograničen uvid u stvarnu uključenost roditelja u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose. Također, rezultati bi možda bili drugačiji da su srednjoškolci ispunjavali ankete te procjenjivali uključenost roditelja u njihovo školovanje i vršnjačke odnose. Stoga je u budućim istraživanjima poželjno primijeniti i procjene djece, odnosno adolescenata. Važno je istaknuti kako rezultati ovog istraživanja nisu dosegli statističku značajnost, te pokazuju suprotne rezultate u odnosu na neka prethodna istraživanja, odnosno upućuju na podjednaku uključenost roditelja u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose, s obzirom na njihovu dob i socioekonomski status; osim u varijabli spol i uključenosti u adolescentske vršnjačke odnose, gdje se pokazalo kako majka bolje poznaje vršnjake svoje djece. Proturječnost ovih rezultata istraživanja upućuju na važnost daljnjeg ispitivanja dobnih i razlika u socioekonomskom statusu roditelja u uključenosti u školovanje i adolescentske vršnjačke odnose.

ZAKLJUČAK

Adolescencija je razdoblje u kojem dolazi do velikih kognitivnih i emocionalnih promjena adolescenata, razdoblje u kojem oni razvijaju vlastiti identitet i stavove, a preispituju roditeljske, zbog čega dolazi do sukoba između roditelja i adolescenata. To je period velikih promjena u životu i kod roditelja i kod adolescenata, stoga je uključenost roditelja u njihovo školovanje, ali i u ostale segmente života bitna za osiguranje uspješnosti prilagodbe adolescenata značajnim promjenama koje adolescencija donosi.

U ovom istraživanju ispitivane su spolne, dobne i razlike u socioekonomskom statusu roditelja u odnosu na količinu njihove uključenosti u proces djetetova školovanja i adolescentske vršnjačke odnose.

Sukladno rezultatima provedenog istraživanja može se zaključiti da su značajne samo spolne razlike roditelja, u odnosu na količinu roditeljske uključenosti u adolescentske vršnjačke odnose, te da majke, u odnosu na očeve, bolje poznaju vršnjake svoje djece. Nadalje, rezultati istraživanja pokazali su da su majke i očevi podjednako uključeni u proces školovanja djeteta. Roditelji različitih dobnih skupina, od 33 do 65 godina ne razlikuju se u uključenosti u školovanje djece i adolescentske vršnjačke odnose. Također, nema ni razlike u uključenosti roditelja u školovanje djece i roditeljskom poznavanju djetetovih vršnjaka s obzirom na njihov socioekonomski status. S obzirom na proturječnost rezultata ovog istraživanja i prethodnih rezultata istraživanja, bilo bi poželjno provesti dodatna istraživanja.

LITERATURA

- Bedeniković Lež, M. (2009). Uloga majke u školskom uspjehu djeteta. *Školski vjesnik*, 58(3), 331-344.
- Berk, L.E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Biblarz, T.J., Gottainer, G. (2000). Family structure and children's success: A comparison of widowed and divorced single-mother families. *Journal of Marriage and Family*, 62, 533-548.
- Brajša Žganec, A., Raboteg Šarić, Z., Franc, R. (2000). Dimenzije samopoimanja djece u odnosu na opaženu socijalnu podršku iz različitih izvora. *Društvena istraživanja*, 9(6), 897-912.
- Carlson, M. J., Corcoran, M. E. (2001). Family structure and children's behavioral and cognitive outcomes. *Journal of Marriage and Family*, 63, 779-792.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Deković, M., Raboteg-Šarić, Z. (1997). Roditeljski odgojni postupci i odnosi adolescenata s vršnjacima. *Društvena istraživanja*, 6 (4-5), 427-445.
- Đuranović, M. (2013). Obitelj i vršnjaci u životu adolescenata. *Napredak*, 154 (1-2), 31-46.
- Graovac, M. (2010). Adolescent u obitelji. *Medicina Fluminensis*, 46(3), 261-266.
- Gregurović, M., Kuti, S. (2010). Učinak socioekonomskog statusa na obrazovno postignuće učenika: Primjer PISA istraživanja, Hrvatska 2006. *Revija za socijalnu politiku*, 17(2), 179-196.
- Keresteš, G., Brković, I., Kuterovac Jagodić, G. (2011). Doživljaj roditeljstva očeva i majki adolescenata. *Suvremena psihologija*, 14(2), 153-168
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Klarin, M., Proroković, A., Šimić Šašić, S. (2010). Obiteljski i vršnjački doprinos donošenju odluka iz raznih sfera životu adolescenata – kroskulturalna perspektiva. *Društvena istraživanja*, 19(3), 547-559.
- Lacković-Grgin, K. (2011). Doživljaj i praksa roditeljstva u različitim životnim razdobljima. *Društvena istraživanja*, 20(4), 1063-1083.

- Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lacković-Grgin, K., Penezić, Z., Žutelija, S. (2001). Dobne i spolne razlike u samootkrivanju adolescenata različitim osobama. *Društvena istraživanja*, 10 (3), 341-363.
- Lebedina-Manzoni, M., Lotar, M. (2011). Percepcija sebe kod adolescenata u Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna interakcija*, 19(1), 39-50.
- Livazović, G., Ručević, S. (2012). Rizični čimbenici eksternaliziranih ponašanja i odstupajućih navika hranjenja među adolescentima . *Društvena istraživanja*, 21(3), 733-752.
- Markuš, M. (2009). Psihosocijalne determinante školskih izostanaka. *Napredak*, 150(2), 154-167.
- Mavar, M. (2012). *Školski neuspjeh i ovisničko ponašanje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Mayer, S. E. (1997). What money can't buy: Family income and children's life chances. Cambridge: Harvard University Press.
- Nettle, D. (2008). Why do some dads get more involved than others? Evidence from a large British cohort. *Evolution and Human Behavior*, 29(6), 416-423.
- Pećnik, N., Tokić, A. (2011). *Roditelji i djeca na pragu adolescencije: Pogled iz tri kuta, izazovi i podrška*. Zagreb:Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Pećnik, N., Raboteg Šarić, Z. (2005). Neformalna i formalna podrška jednoroditeljskim i dvoroditeljskim obiteljima. *Revija za socijalnu politiku*, 12(1), 1-21
- Raboteg Šarić, Z., Pećnik, N. (2006). Bračni status, financijske poteškoće i socijalna podrška kao odrednice roditeljske depresivnosti i odgojnih postupaka. *Društvena istraživanja*, 15(6), 961-985.
- Raboteg Šarić, Z., Sakoman, S., Brajša Žganec, A. (2002). Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. *Društvena istraživanja*, 11(2-3), 239-263.
- Pomerantz, E.M., Eaton, M.M. (2001). Maternal intrusive support in the academic context: Transactional socialization processes. *Developmental Psychology*, 37(2), 174-186.
- Stattin, H., Kerr, M. (2000). Parental Monitoring: A Reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072-1085.

Velki, T. (2012). *Provjera ekološkog modela dječjega nasilničkoga ponašanja prema vršnjacima*. (Neobjavljena doktorska disertacija). Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb.

Vulić-Prtorić, A. (2004). *Depresivnost u djece i adolescenata*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Zibar Komarica, V. (2009). Teškoće učenja i prilagodbe na školu ne prestaju s adolescencijom. *Medicus*, 18 (2). 211-215.

Zibar Komarica, V. (1993). *Neuspjeh u školi*. Zagreb: Školska knjiga.

Wood, J. J., Repetti, R. L. (2004). What Gets Dad Involved? A Longitudinal Study of Change in Parental Child Caregiving Involvement. *Journal of Family Psychology*, 18(01), 237-249.